

JOAN KRUGER

WIEG

HET PIONIERSBESTAAN
VAN EEN STERKE VROUW
IN ZUID-AFRIKA

VERTAALD DOOR
ROB VAN DER VEER

NOORDBOEK

Deze uitgave kwam mede tot stand met steun van:
PEN Afrikaans Translation Fund

© 2025 uitgeverij Noordboek

Oorspronkelijke titel: *Wieg – Die verhaal van Maria du Plessis, née Marie Buisset (1679-1751), Hugenoot en vroedvrouw*

© Joan Kruger 2022, uitgegeven door Litera Publikasies, Somerset West, Zuid-Afrika

Vertaling: Rob van der Veer

Omslagontwerp & boekverzorging: Barbara Jonkers

ISBN 978 94 6471 429 6

NUR 681

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (fsc) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Noordboek is onderdeel van

20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

INHOUD

Marie/Maria, haar man en hun kinderen	6
---------------------------------------	---

VOORAF	7
--------	---

1	Belofte	9
2	Marie Buisset	19
3	Jean Prieur du Plessis	37
4	Van Amsterdam naar de Kaap	54
5	Stellenbosch	67
6	Opstand	90
7	Maria, de boerin	115
8	Maria, de vroedvrouw	136
9	Verloskunde	144
10	Dirk Snith	161
11	Verbintenis	178
12	Het jaar van de pokken	191
13	Maria en Anthonij	201
14	Begeerte	215
15	Jaloezie en afscheid	230
16	Kaap de Goede Hoop	246
17	Weer weduwe	256
18	Status en geweld	270
19	Kerkgangers	287
20	Het einde	298

NOTEN	317
-------	-----

BRONNENLIJST	404
--------------	-----

DANKWOORD	428
-----------	-----

NAMENREGISTER	430
---------------	-----

MARIE/MARIA,
HAAR MAN EN HUN KINDEREN

Deze uiteenzetting van de gehele familie van Maria zal de lezer helpen niet het spoor bijster te raken tussen de Anna's, de Maria's, de Johannen en de Jannen.

Jean Prieur du Plessis		Madeleine Menanteau
Charl (1688)	Jean Louis (1691)	Judith ($\pm$ 1694)
x 1712	x 1714	x 1711
Cecilia van	Madeleine	Arij van Eeden
Marseveen	Rousseau	xx 1714
		Jan Oberholster
		xxx 1724
		Claas Domselaar

Jean Prieur du Plessis		Marie Buisset
Maria ($\pm$ 1702)	Anna (1704)	Pieter (1708)
x 1718	x 1733	x 1731
Johannes van	Johann Friedrich	Geertruij Jansz
Ellewee	Biermann	van Deventer
xx 1749	xx 1747	
Johann Georg	Johan Martin	
Zorn	Vogel	

Maria Buisset		Dirk Snith
Antonij Laurens (1712)		Anna Sophia (1713)
x 1739		x 1739
Sara van Laar		Jan Hendrik Spiegelberg
		xx 1753
		Augustus Schreiber

VOORAF

Wieg is het verhaal van Marie Buisset (1679-1751), de hugenootse vluchteling die op Kaap de Goede Hoop grenzen kwam verleggen. Toch is ze meer dan drie eeuwen lang een voetnoot in de geschiedenis geweest, een van de vrijwel vergeten vrouwen die aan de wieg hebben gestaan van een nieuw land, een nieuwe bevolkingsgroep en een nieuwe taal.

Het was makkelijk om haar over het hoofd te zien. De grote gebeurtenissen van de zeventiende en achttiende eeuw – godsdienstoorlogen, koloniale uitbreiding en gevechten om macht, mensenhandel, de opkomst van de rede en wetenschappelijke ontdekkingen – verlaagden de gewone mensen in de geschiedschrijving tot onbeduidende randfiguren.

Ook heeft Marie Buisset, op de Kaap bekend als Maria du Plessis, geen brieven of dagboeken nagelaten. Naar haar leven moest worden gezocht in vermeldingen in kerkboeken, rechtbankverslagen en andere officiële stukken, en daarnaast in flarden van andermans leven.

Een van deze kleine documenten, opgesteld in haar eigen handschrift, over de mishandeling van een vrouw, trok meer dan dertig jaar geleden mijn aandacht in een studie over taalverandering. Ik zag vlot Nederlands, geschreven door een Franse vrouw. Ze gebruikte medische termen en had haar verslag voor de rechtbank opgesteld met duidelijk zelfvertrouwen. Wie was ze? Wat had haar uit Frankrijk naar Stellenbosch gebracht, een gehuchtje op de zuidpunt van Afrika? Hoe was haar leven hier geweest? Decennialang heb ik naar antwoorden gezocht.

Uit karig en vergeeld, eeuwenoud en minutieus bestudeerd archiefmateriaal trad ten slotte een buitengewone vrouw naar voren. *Wieg*, als microhistorische biografie, wil haar verhaal vertellen zonder in fictie te vervallen.

Het levensverhaal van Marie begon met verlies, toen de andere leden van haar gezin in Sedan overleden en zichzelf uit haar

geboorteland wegvluchtte. Een overhaast huwelijk in Amsterdam met een mede-hugenoot, de chirurgijn Jean Prieur du Plessis, driemaal zo oud als zij, leidde haar leven in nieuwe banen. Na de uitputtende overtocht naar de Kaap werd ze vroedvrouw en boerin op hun kleine boerderij dicht bij Stellenbosch. Ze moest twee echtgenoten aan de dood afstaan voordat ze in 1728 door de VOC werd aangesteld als stadsvroedvrouw op de Kaap, een betrekking die ze tot aan haar dood op 72-jarige leeftijd heeft vervuld.

Bekeken door de lens van de microgeschiedschrijving werd niet alleen het leven van Marie Buisset zichtbaar, maar ook dat van haar tijdgenoten. Als vroedvrouw was ze getuige van de weerloosheid van de vrouwen om zich heen: een 14-jarige die de barensweeën in doodsangst onderging, slavinnen die door hun eigenaar of minnaar werden aangevallen, de vrouw van een predikant die wreed door haar man werd mishandeld, een 10-jarig meisje dat door een soldaat werd verkracht.

Je ziet deze vrouwen in hun weerloosheid, maar ook in hun weerbaarheid. Onverschrokken boerenweduwen en vrouwelijke activisten die hun man bijstonden in de strijd tegen de corrupte regering van gouverneur W.A. van der Stel. Een dienstbode die uit de schaduw naar voren stapte en de predikant maande de aanval op zijn vrouw te staken.

Al waren het niet allemaal onkreukbare stammoeders. Ze hadden hun zwakheden. Drankmisbruik. Onruststokerij. Huwelijksontrouw. Sommigen van hen hebben óók aangezet tot moord en pleegden zelf geweld tegen de slaafgemaakte vrouwen die ze in dienst hadden.

Met behulp van de methoden van de microgeschiedschrijving heb ik geprobeerd het leven van Marie/Maria en van vrouwen, vrij en onvrij, die net als zij op de Kaap woonden, zo onbevangen en waarheidsgetrouw mogelijk te bestuderen vanuit verifieerbare bronnen. Vrouwen in wier leven sprake was van verlies en ontheemding, maar ook van kracht en overlevingsdrang.

Dit boek wil Marie Buisset en de andere 'onzichtbare' vrouwen van haar tijd bevrijden uit de randgebieden en hen zichtbaar maken.

Zoals het hoort.

Belofte

1700

Het verhaal van Marie Buisset en Jean Prieur du Plessis begint met een verbroken belofte, gevolgd door een overhaast huwelijk.

In het boek van de commissarissen van huwelijkse zaken is dat verhaal van ontrouw en trouw te vinden, het verhaal van Maria Buisset en van Jean Prieur du Plessis en ook van Rachel Noël, neergepend in de krulletters van een geoefende ambtenarenhand. Een stukje menselijke slordigheid tussen de geijkte stadshuisformules, opgetekend in het ondertrouwregister van de stad Amsterdam voor het jaar 1700.

Op 31 juli noteerde de ambtenaar dat weduwnaar Jean Prieur du Plessis en Rachel Noël zich in ondertrouw tot elkaar hadden verbonden. Ondertrouw was meer dan een hedendaagse verlovings; het was een bindende wettige overeenkomst¹, gesloten in liefde en in trouw.

Compareerden² als voren Jean Prieur du Plessis van Poitiers,
Chirurgijn, wedunaar Madelaine Menanteau in de Laurierstraat
en Rachel Noël van (uit) Sedan, oud 35 jaaren in de Voorsestraat,
geassisteert³ met haaren vader Pancol(?) Noël.

Zou je nog niets over Jean Prieur du Plessis hebben geweten, dan zouden die beknopte persoonlijke bijzonderheden kunnen

fungeren als de eerste penseelstreken op het doek. Chirurgijn, afkomstig uit Poitiers, een Franse vluchteling. Weduwnaar, eerder gehuwd met Madeleine Menanteau, ook een Franse vrouw. Thans woonachtig in de Laurierstraat in de Jordaan, een volksbuurt waar veel vluchtelingen, onder meer uit Frankrijk, in nederige huisjes een veilig heenkomen hadden gevonden. Zijn leeftijd wordt niet vermeld.

Met nog een paar vluchtige pennenstreken in het huwelijksregister wordt Rachel Noël getekend. Ook zij was afkomstig uit Sedan, maar verbleef op dat moment in de Voorsestraat in Amsterdam. Ze was al 35 jaar, ongehuwd, met haar jeugd achter zich. Haar vader leefde nog en stond er garant voor dat ze de waarheid sprak.

Er is hier al iets vreemds aan de gang. De handtekeningen van Jean en Rachel ontbreken. ‘Compareerden’ is doorgestreept. ‘Niet gecompareert’, staat er. Met andere woorden: ze zijn zelf niet verschenen om het ondertrouwregister te tekenen. Waarom niet? Een week later was alles duidelijk en werd de ondertrouwbelofte nietig verklaard.⁴

Op zaterdag 7 augustus werden Jean en Rachel van hun wederzijdse trouwbeloftes ontheven. De secretaris van de commissarissen bevestigde dat met vijf dikke ganzenveerstrepen door de opgetekende belofte. Geroyeerd. Officieel geannuleerd.

Geroijeert als nevenstaande personen in judicio malkander van
wedersijds trouwbeloften hebben ontslagen. Presentibus de H(eren)
Van Strijen, Six en De Graeff, Comm(issarissen).

Vertaald uit de plechtstatige stadhuistaal: het stelletje heeft de zaak nog eens goed bekeken en vervolgens gezamenlijk besloten, nee, dit huwelijk is niet voor ons weggelegd.

Daarna, nog maar een week later, liepen Jean en Marie Buisset door de Burgerzaal van het stadhuis, tegenwoordig het Koninklijk Paleis op de Dam, om ten overstaan van de commissarissen hun onderlinge verbintenis te bevestigen.

Alvorens dit kon gebeuren, moest Jean eerst voor de Weesmeesters in het stadhuis verschijnen. Daar moest de kwestie van

een mogelijke erflating aan moederskant van de kinderen opgehelderd worden. Zonder van het stadhuisformulier af te wijken bevestigde Jean het volgende:

Jean Prieur du Plessis, chirurgijn, heeft drie kinderen geprocreert by Madelaine Menanteau, overleeden aan de Caep de goede hoop, dogh geen middelen, soo hy verclaerde, sulx hy aan deselve niets voor moeders erff konde bewysen, twelcq François Darnier en François Amat, de goede bekenden, getuygen waerheyt te syn. Den 14 August 1700 door ordre van Weesmeesteren.⁵

De Weesmeesters hadden als taak te waken over de erfporties van kinderen en wanneer kinderen iets van hun moeder hadden geërfd, moest dat voor ze in bewaring worden gehouden. Maar als er, zoals bij Madeleine, niets was om na te laten, was er niets om over te waken.

De juridische kwestie werd opgelost. Jean Prieur du Plessis en Maria Buisset konden nu samen voor de commissarissen verschijnen om hun verbintenis wettig te maken. Daar in het stadhuis liepen ze getweeën in de Burgerzaal over het koloniale rijk van de Hollanders, nauwkeurig volgens de atlas van Blaeu⁶ in marmer op de vloer ingelegd. Alles in deze zaal was doordrongen van symboliek. Een beeld van Atlas kraakte onder het gewicht van het firmament, zinnebeeld van het heerlijke Nederlandse rijk met zijn zware verantwoordelijkheden. Icarus tuimelde door paniek bevangen omlaag boven de deur naar de Desolate Boedelkamer.⁷ Argus hield alles in de gaten wat er fout kon gaan. Venus, vergezeld door twee knappe blote krullenbollen, vertegenwoordigde de echtelijke liefde. Als je door een van de hoge ramen van de Burgerzaal keek, in de richting van het IJ, zag je schepen wegvaren naar alle uithoeken van de wereld. Amsterdam was het centrum van het Nederlandse rijk en wereldwijd een formidabele economische grootmacht.⁸

Inmiddels is dat rijk lang geleden ingestort, maar de naschokken worden nog steeds gevoeld, ook en vooral hier in het Afrikaanse dorp Stellenbosch, dat Maries volgende bestemming zou worden en waar zij en haar nakomelingen mettertijd, wanneer

de aarde haar meedogenloze draai om haar as heeft gemaakt, de transformatie van vervolgde minderheid tot gronddieven zouden ondergaan.

Dat lag ver in de toekomst. Op die zaterdag ondertekende Marie, waarschijnlijk hevig geïmponeerd door de illustere zalen van het stadhuis, de ondertrouwverbintenis⁹, aangegaan met een man die krap drie weken eerder net zo plechtig had beloofd dat hij zich zou toewijden aan een leven met een andere vrouw. De emotionele lading van het ogenblik was veel groter dan de bewoordingen in het ondertrouwregister ooit zouden kunnen onthullen.

Compareerden als voren Jean Prieur du Pleissis, van Poitiers, chirurgijn (sic), weduwnaer Madelaine Menanteau, in de Laurierstraet, en Marie Beset, van Sedan, oud 24 jaren, in de eerste Leytzedwardsstraet, ouders doot, geassisteert met haar moeje¹⁰Marie Bisset.

In de kantlijn van het register staat: ‘bij weeskamer (*doorgestreept*), voldaan den 14 Augustii 1700.’

Jean zette zijn naam. Het is een hoekige, stevige en lichtelijk krabbelige handtekening. J. prieur duplessis. Hoofdletters ontbreken en er is een streepachtig vlekje op het einde. Marie tekende met een lichtere toets en met zwierige hoofdletters, de tweede ‘s’ dubbel gekruld, volgens de oude schrijfwijze. Er spreekt al iets van zelfvertrouwen uit de handtekening, die eigenlijk meer plaats inneemt dan die van Jean. Het tweetal had zich aanvanke-lijk vergist en onderaan de bladzijde getekend. Die handtekeningen werden doorgestreept en er werd hun gevraagd een stukje hoger op te tekenen, onder hun eigen inschrijving.

Er is nog een uitglijder. Volgens de huwelijksinschrijving is Marie 24 jaar. Dat was ze niet. Ze was 21, gedoopt op 5 februari 1679.¹¹ Over de doopdatum bestond geen twijfel. Was haar leeftijd zomaar een verschrijving van de secretaris of het gevolg van een knullige rekensom?

De onzekerheid over haar leeftijd is maar een klein ‘waarom’ te midden van de andere waaroms. Het eerste grote ‘waarom’ is

de vrijwel onmiddellijke annulering van de ondertrouwbelofte tussen Jean en Rachel. In die tijd was ondertrouw zoveel meer dan een diamanten ring op de bodem van een glas champagne. Ondertrouw was een overeenkomst die niet kon worden verbroken zonder ernstige gevolgen. De ondertrouw, gevolgd door de verordonneerde geboden, drie zondagen na elkaar, en de geaccepteerde 'bijslaap'¹² wanneer het lichamelijke verlangen te heftig werd, was deel van de formele huwelijksluiting in het stadhuis, soms gevolgd door een trouwerij in de kerk. Zonder toestemming van overheidswege kon deze overeenkomst niet ongedaan gemaakt worden.

Werd de belofte eenzijdig verbroken, dan kon de bedrogen partij een rechter vragen om in te grijpen en te bevelen dat het huwelijk doorgang moest vinden. Als een van de twee het gevoel had dat zijn of haar eer was geschonden of dat zijn of haar liefde was versmaad, of als er al bezwangering had plaatsgevonden, dan kon de rechtbank benaderd worden voor compensatie.¹³

Voor de oude vrijster Rachel en de 62-jarige¹⁴ weduwnaar Jean was deze uitweg niet nodig. In je verbeelding hoor je bijna de eenstemmige zucht van verlichting op het moment dat er een pennenstreek door hun wederzijdse belofte wordt gezet.

Binnen het bestek van zeven dagen waren er besluiten over liefde, trouw en verbintenis genomen en verbroken en opnieuw genomen. Over het waarom zwijgt het register. Maar drie eeuwen later waaien de gevolgen ervan nog steeds als zaadpluisjes tegen de struiken van een land dat toen nog maar net een kolonie was. En al doe je nog zo je best om oorzaken te ontrafelen en motieven toe te dichten, sommige delen van het verleden blijven onleesbaar. De boeken zijn onvolledig of verwoest. Dicht. Afgesloten.

Dat is het plagerige van de voetpaadjes van de geschiedenis. Er zijn cryptische leidraden, losse officiële documenten waarin slechts de hoogst noodzakelijke feiten zijn vereeuwigd. Geregistreerde ondertrouw. Geannuleerde ondertrouw. Bevestigde nieuwe ondertrouwovereenkomst. Het stedelijke college van

commissarissen van huwelijkse zaken documenteerde alleen de feiten, niet de redenen of de donkere ondergrond van het gemoed.

Wat ook de redenen voor deze ommezwaai in liefde en trouw zijn geweest, een krappe drie weken nadat ze het ondertrouwregister hadden getekend, stonden Jean en Marie op zondag 20 augustus voor de Amsterdamse kerkelijke gemeente. In de stralen van de zomerzon die door de gebrandschilderde ramen van de Nieuwe Kerk¹⁵ op de Dam vielen werd hun huwelijk in het geloof voltrokken en gezegend.¹⁶

Net als het forse stadhuis, schuin tegenover de kerk op de Dam, sprak dit kerkgebouw van de Nederlandse Gouden Eeuw, van de macht en rijkdom van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Donker en stug vanbuiten, maar vanbinnen goud en hout, marmer, kandelaars en orgelklanken. Gebrandschilderde ramen en praalgraven getuigden van de grootheid van stad en staat. Voor twee straatarme zwervelingen hield dat alles ook de belofte van een beter leven in.

Jean en Marie kozen ervoor om daar te trouwen, niet in de bescheidener kerk van de Franse gemeente, de Waalse Kerk¹⁷, gelegen aan de Oude Zijds Achterburgwal. Hun huwelijksaankondiging, aangeduid door drie kruisjes op het ondertrouwdocument, werd wel in het Franse kerkje gedaan.¹⁸

Van deze kerkgemeente waren Jean en Madeleine bij hun aankomst in Amsterdam op 28 september 1687 lidmaat geworden¹⁹, en Marie op 1 maart 1699 ook.

Het overhaaste huwelijk blijft een raadsel dat aandringt op ontsluiting.

Twee archiefstukken brengen de oplossing dichterbij. Het ene is een vermelding in het lidmaatregister van de Waalse Kerk waar Marie als lidmaat ingeschreven stond.²⁰ Daarin wordt aangekend dat Marie Buisset op 2 september 1700 met attestatie uit de gemeente is vertrokken.²¹

Het andere is een inscriptie in de Kaapse monsterrollen die bevestigt dat Jean en Marie al in 1701 op de Kaap waren. Dat

schuift de tijd dat ze volgens alle vorige genealogieën in de Kaap aangekomen zijn met twee jaar achteruit. Meerdere onderzoekers hebben al eerder de Kaapse monster- en opgaafrollen (de census- en belastingrollen) geraadpleegd zonder enige aanwijzing te vinden dat ze vóór 1702 op de Kaap waren aangekomen.

Genealogisch onderzoeker Corney Keller moest eraan te pas komen om met het instinct van een bloedhond die ene inschrijving te vinden die tot dusver door iedereen over het hoofd is gezien, en met me te delen. Op de Kaapse rol van vrijburgers²² die in 1702 voor het jaar 1701 is opgesteld staat de volgende inschrijving²³, verscholen onder de argeloze verschrijving van achternamen:

Onder 't Caabse district

Jan du Pluij & Maria Bizet

De stukjes van de legpuzzel schuiven bijna vanzelf in elkaar. Natuurlijk! Het overhaaste huwelijk eind augustus en het vertrek van Marie met attestatie uit de Waalse Kerk begin september hangen samen met het uitvaren van de Kermisvloot²⁴, die eind september via de Kaap naar Batavia was vertrokken! Uit het lidmaatregister van de Kaapse kerk haal ik een verdere bevestiging van hun aankomst in 1701 op de Kaap. De naam 'Marie Bisset' wordt op 26 april 1701 in het register opgetekend.²⁵

Aldus beschouwd was het geen grote hartstocht die Jean en Marie haastig voor de kansel deed plaatsnemen. Het was praktische noodzaak. De Kermisvloot stond op punt van vertrekken en ze zouden als passagiers op een van de grote handelsschepen mee naar de Kaap varen.

Uit een nauwkeurige vergelijking van alle vertrekkende vloten met de eerste keer dat de namen van Jean en Marie in de Kaapse census, de monsterrollen, voorkomen, komt de vertrekdatum van de Kermisvloot uiteindelijk als meest waarschijnlijke naar voren. Deze Kermisvloot²⁶ bestond uit vier schepen die een aantal passagiers aan boord hadden. De twee handelsschepen, de Brandenburg en de Nigtevecht, waren typische spiegelretourschepen van elk meer dan 800 ton – handelsvaartuigen, maar goed

bewapend. Elk ervan had dertien passagiers aan boord, van wie acht op elk schip slechts tot de Kaap meevoeren. Op dinsdag 25 januari 1701 kwam de Brandenburg onder Christiaan van Leeuwen op de Kaap aan, en de volgende dag de Nigtevecht, onder Jacob Kuil.

Jean, wiens terugvaart naar de Kaap waarschijnlijk al was geregeld, heeft vast dringend een vrouw willen zoeken voordat hij naar Stellenbosch terugging. Er was een groot tekort aan huwbare vrouwen op de Kaap. Gouverneur Simon van der Stel had het 'vrouwvolk' al bestempeld als 'seer gewilde en noodzakelijke waar, ten aansien der voortteling, en om te helpen dragen den last der huishoudingh'.²⁷

'Het kostte een man op de Kaap veel moeite om aan een vrouw te komen. Een flink aantal van hen was gedoemd voor altijd vrijgezel te blijven,' schrijft Biewenga.²⁸

Jean was de zestig al gepasseerd. Zijn 6-jarige dochtertje, Judith, had een moeder nodig. Een robuuste jonge vrouw zou het antwoord zijn, bij voorkeur een die Frans en Nederlands sprak. Een vrouw als Rachel. Of als zij het niet werd, dan Marie.

Toegegeven, het is deductie, louter bespiegeling. Niettemin was pragmatisme in de keuze van huwelijkspartners in die eeuwen niets onbekends.

Het optreden van Jean in de voorgaande jaren wekt ook het vermoeden van een berekende stap. Twee jaar voor zijn huwelijk met Marie was hij al een tijdje terug geweest in de Kaap. Hij had minstens een jaar in een Kolonieshuis (Colonies huijs) in Stellenbosch gewoond, een van drie huizen die de overheid had gebouwd voor de hoge ambtenaren van de Compagnie – dominees, secretarissen van het college van Landdrost en Heemraden, dat soort mensen. Hij heeft waarschijnlijk ook zijn lapje grond in Idasvallei bewerkt. Voortaan zou hij daar als chirurgijn en boer een bestaan kunnen leiden, moet hij tegen zichzelf hebben gezegd. De omstandigheden waren tegenwoordig beter. Terug dus naar Nederland om zijn zaken af te handelen en zich een vrouw te kiezen uit de Franssprekende gemeenschap van Amsterdam.

Als eerste in zijn vizier: Rachel, niet meer helemaal zo jong, maar vitaal genoeg om een gezin in een pioniersbestaan groot

te brengen. Een verstandige keuze. Tot ze zich bedacht. De Kaap was ver, de zee was woest, de omstandigheden in Afrika waren nog woester. Rachel en Jean, en zeker ook vader Pan-col, bespraken de zaak. Met Jeans instemming verbrak ze de ondertrouwovereenkomst.

De zoektocht van Jean ging verder. Zijn oog viel op Marie Buisset. Ouderloos. Jong, maar een vrouw die van aanpakken wist. Er werden onderhandelingen aangeknoopt. Ze dacht na en stemde toe. Er was maar weinig dat haar aan Amsterdam bond. Een huwelijk met een chirurgijn gaf vastigheid. Een week later stond de bejaarde Jean met zijn 21-jarige vrouw weer tegenover de commissarissen in het stadhuis om het voorgeschreven ritueel af te werken.

Taak afgehandeld, vrouw gevonden en fatsoenlijk ter kerke gegaan. Nu kon het gezin, Jean en Marie, en zijn drie kinderen²⁹, Charl, Jean-Louis en Judith, met vaste voet het wankelende dek van een van de grote zeilschepen van de VOC betreden. Hij voor de zoveelste keer, zij voor de eerste keer.

Marie kon niet weten wat haar te wachten stond.

Tussen Amsterdam en de Kaap de Goede Hoop lagen een oceaan en maanden op zee. Nog meer lag er tussen Amsterdam en Stellenbosch. Amsterdam was de parel aan de kroon³⁰ van de Nederlandse Gouden Eeuw. Stellenbosch was een warm en winderig gehucht, al gold het als op een na oudste³¹ nederzetting in het land.

Het illustere Amsterdam lag tussen groene landerijen en spiegelende watervlakken, was gedurende acht eeuwen opgerezen uit moerassen, veenlagen, rietland en heide. De woonplaats van schippers, vissers en boeren die uitgroeide tot de handelshoofdstad van Europa.³²

Stellenbosch was een dorp van nomaden en boeren, ambtenaren en knechten. Er zaten luipaarden in het dichtbegroeide veld, nijlpaarden in de waterpoelen, er liepen olifantspaadjes naar de valleien.

In Amsterdam stonden koopmanspaleizen met overdadige gevels en hoge ramen, licht rimpelend in het water. Over de meubels van ebbenhout, op het zilver, de kostbare siervoorwerpen uit het Oosten en de spiegels met schildpadden lijsten lag een weelderige glans.³³

In Stellenbosch hingen de daken laag over witte muren, moesten de luiken³⁴ tegen de wind vastgezet worden en waaiden de zomerwinden de zon tegen de asvale bergen.

Maar zoals de geur van corruptie al uit het grachtenwater opsteeg, zo nam intussen ook de onwettige verrijking van ambtenaren op de Kaap een eigen wending.

Toen Jean en Marie in de Kaap aankwamen, was er een nieuwe gouverneur aan het bewind. De toekomstbeelden die Willem Adriaan van der Stel³⁵ voor de Kolonie had, wakkerden gaandeweg zijn eigen verlangens naar de status van landheer aan. De slaven van de Compagnie waren inmiddels bezig de muren van het landhuis Vergelegen³⁶ te metselen, de brede geelhouten planken voor de vloeren en plafonds waren al gezaagd. Het zou niet lang meer duren of de omliggende boerderijtjes vielen in het niet bij het landgoed van de gouverneur. In Stellenbosch bestonden de kuddes van de predikanten, aangesteld en betaald door de *voc*³⁷, intussen uit meer dan slechts zielen voor de eeuwigheid en bewerkten ambtenaren offertes in hun eigen voordeel.

De broeiende opstand onder de vrijburgers zou tot uitbarsting komen. Jean en Marie, in Stellenbosch midden in de opstand, zouden moeten besluiten waar ze stonden – achter de opstandige vrijburgers, of naast de compagniesambtenaren en hun drang naar zelfverrijking?

De rust zou nog steeds elders zijn.